

HAYVANCILIĞA YÖNELİK YAPILAN KALKINMA VE YAYIM ÇALIŞMALARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

Hacer ÇELİK ATEŞ¹

Mustafa TERİN²

Özet

Ülkemizde hayvancılık sektörü istenen düzeyde değildir. Özellikle Doğu Anadolu bölgesinde halkın büyük çoğunluğunun ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Bir yandan hayvancılığın içinde bulunduğu sorunlara çözüm yolları bulmak ve bir yandan da bölgeler arası kalkınma farklılıklarını azaltmak ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla bölgede kalkınma ve yayım çalışmalarına öncelik verilmektedir. Van ilindeki üreticilerin ana geçim kaynağı büyük ölçüde hayvancılıktır. Hayvancılığın içinde bulunduğu sorunların çözülmesi ve üreticilerin yeni teknik ve uygulamalar konusunda bilgilendirilmesi yayım ve kalkınma çalışmaları ile olasıdır. Çalışmamızın başlıca amacı, Van ilinde hayvancılığa yönelik yapılan kırsal kalkınma ve yayım çalışmalarının, hayvancılığın gelişmesine yaptığı katkıların genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu kapsamda, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB) tarafından hayvancılığa yönelik yapılan yayım çalışmaları ve ilde hayvancılığa yönelik yapılan (TKB), TÜBİTAK ve Avrupa Birliği (AB) ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından desteklenen projeler ile Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) çerçevesinde yapılan projeler ele alınmış ve irdelenmiştir. İlde hayvancılığa yönelik TKB tarafından 7, TÜBİTAK tarafından 3, AB ve DPT tarafından 56 olmak üzere toplam 66 proje yapılmıştır. TKB tarafından hayvancılığa yönelik 12 konuda toplam 204 toplantı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Van İli, Hayvancılık Projeleri, Tarımsal Yayım

¹ Yrd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, celikha@yahoo.com

² Arş. Gör. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, mterin@yyu.edu.tr

AN OVERALL EVALUATION OF CONTRIBUTION OF RURAL DEVELOPMENT AND EXTENSION ACTIVITIES TO THE LIVESTOCK SECTOR IN THE PROVINCE OF VAN

Abstract

The livestock sector in Turkey is not at a desired level. Specifically in the Eastern Anatolia, the majority of population earns their living from this sector. In order to develop solutions for the livestock sector and to alleviate the economic disparities between the regions of the country, development and extension programmes are being given priority in Eastern Anatolia. The main source of income for producers in the Van region comes from the livestock sector. The solutions for the problems faced by the sector and the acquisition of new techniques and application are possible through extension and development studies. The main goal of our study is to provide an overall evaluation of contribution of rural development and extension activities to the development of livestock sector in the province of Van. In this context, the extension studies undertaken towards the improvement of livestock sector by the Ministry of Agriculture and Rural Affairs (TKB), as well as studies undertaken by other organizations such as TUBITAK, European Union (AB) and State Planning Organization (DPT); together with the studies undertaken within the Eastern Anatolia Development Program (DAKP) are reviewed and evaluated. There has been 7 projects undertaken by TKB, 3 projects by TUBITAK, 56 projects by DPT (66 projects in total) in the province of Van. TKB has organized 204 meetings in the province with 12 different topics related to livestock sector.

Key Words: Van Province, Livestock Projects, Agricultural Extension

1. Giriş

Hayvansal üretim tarımsal üretimin ayrılmaz bir parçasıdır. Hayvansal üretim, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de ekonomik, sosyal ve beslenme açılarından önem taşıyan bir sektördür (Anonim, 2004). Ülkemizde 3.02 milyon tarım işletmesinin % 67.4'ü bitkisel ve hayvansal, % 2.36'sı yalnız hayvansal üretim faaliyetinde bulunmaktadır (Anonim, 2001). GSMH içinde yalnızca hayvancılığın payının % 6'lar düzeyinde olduğu dikkate alındığında hayvansal üretimin nedenli önemli olduğu görülmektedir (Anonim, 2004).

Ülkemizde bölgesel gelişmenin sağlanması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesinde bölgelerin sahip olduğu üstünlüklerin çok iyi bir

şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için bölgelerin sahip olduğu kaynakları rasyonel bir şekilde kullanabilecek projelerin ve kalkınma çalışmalarının yapılması bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde önem taşımaktadır.

Van ili, sahip olduğu iklim koşulları ve doğal yapısı ile hayvansal üretim için elverişli bir bölgedir. Sahip olunan güçlü yanların iyi değerlendirilmesiyle ilin diğer illerle arasındaki gelişmişlik farkı giderilebilecek ve böylece üreticilerin gönenç düzeylerinde iyileşme sağlanabilecektir.

Van ilinde 41.6 bin adet tarım işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin % 87.0'si bitkisel ve hayvansal üretim, % 10.6'sı yalnız bitkisel üretim ve % 2.4'ü yalnız hayvansal üretim faaliyetinde bulunmaktadır (Anonim, 2005). Van ilinde tarımsal üretim değeri toplamı 2004 yılı itibariyle 273 704 099 YTL olup, bu değer % 43.3'ü bitkisel üretim değerinden (118 559 570 YTL), % 56.7'si hayvansal üretim değerinden (155 144 529 YTL.) oluşmaktadır (Anonim, 2004a).

Van'da hayvansal üretim tarımsal üretim içerisinde önemli bir paya sahiptir. Van için önemli bir geçim kaynağı olan hayvancılığa yönelik kalkınma ve yayım çalışmaları ve bu kapsamda yürütülen çeşitli projeler TKB, Tübitak, AB, DPT ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından yapılmaktadır. Van ilindeki hayvancılığa yönelik yapılan proje ve çalışmaların katkıları bu çalışma ile değerlendirilmiştir.

2. Materyal Yöntem

Çalışmanın başlıca materyalini, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (TKB) tarafından hayvancılığa yönelik yapılan yayım çalışmaları ve ilde hayvancılığa yönelik yapılan TÜBİTAK ve Avrupa Birliği (AB) ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından desteklenen projeler ile Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) çerçevesinde yapılan projeler oluşturmaktadır. Bu proje ve çalışmaların, kapsamı amaçları ve sonuçlarından yola çıkarak bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece çalışmaların ve projelerin Van ili hayvancılığına katkıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. Van İlinde Hayvansal Üretime Yönelik Yapılan Kalkınma Çalışmaları

Tarım sektörünün gerek istihdam da gerekse GSMH içindeki payları yıllar itibariyle azalıyor olsa da tarım sektörü hala önemini korumaktadır. Tarımın ulusal gelirden aldığı payın giderek azalması, gelir dağılımındaki dengesizlikler ve kırsal ile kent arasındaki sosyo ekonomik farklılıklar kırsal

kente göçü hızlandırmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinde kırsal alandaki sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara kalıcı çözümler bulunması gerekliliktir (Anonim, 2004b). Bundan dolayı kırsal kalkınmaya yönelik çalışmalara hız verilmelidir

Ülkemizin gereksinimleri ve öncelikleri dikkate alınarak "ulusal kırsal kalkınma stratejisi" hazırlanmıştır. Bu belge ile ülkemizin kırsal kalkınma konusunda geleceğe yönelik stratejik hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için ulusal düzeydeki güçlü yönler ile zayıf yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temel amaç, yerel potansiyel kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak; kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlara uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması olarak belirlenmiştir (Anonim, 2008c).

3.1. Tarım İl Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi Tarafından Hayvansal Üretime Yönelik Yapılan Kalkınma Çalışmaları

Tarım İl Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi tarafından hayvansal üretime yönelik yapılan çalışmalar ve bu çalışmalara ait bilgileri şöylece özetleyebiliriz.

1. Suni tohumlama ve senkronizasyon projesi: Tarım İl Müdürlüğüne Van'ın tüm ilçelerinde uygulanan bir projedir. Proje 2005 yılında uygulanmıştır. Projenin amacı, 8.000 büyükbaş hayvana suni tohumlama yapmaktır. Böylece hayvan ıslahında ve verimde iyileşmeler beklenmektedir. Projenin yıllık katma değeri 3.6 milyon YTL dir (Anonim, 2008b).

2. Arıcılığı geliştirme projesi: Proje Edremit, Erciş, Gevaş, Gürpınar, Merkez, Özalp ve Saray ilçelerinde yürütülmüştür. Proje kapsamında 20 kovan kapasiteli 50 arıcılık işletmesi kurulmuştur. Proje süresi 4 yıldır ve 2005 yılında uygulamaya başlanmıştır. Proje sonucunda 50 arıcılık işletmesinden 120 bin YTL brüt gelir sağlanmıştır (Anonim, 2008b).

Van ili arazi yapısı, iklimi, zengin flora örtüsü ve ekilmeyen geniş alanları ile arıcılık için elverişli bir bölgedir. Bu nedenle arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması çiftçilerin gelirlerinde artış sağlayacaktır. Arıcılığı geliştirmek için yapılacak çalışmalar çiftçiler ve il ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

3. Norduz koyunu projesi: Proje Gürpınar ilçesinde yürütülmüştür. Proje 2005 yılında uygulanmaya başlanmış ve 5 yıl sürelidir. Proje kapsamında 50 baş kapasiteli 20 adet norduz koyunu işletmesi kurulmuştur. Projenin Norduz koyun ırkının korunup gelişmesine katkıda bulunması ve yöre halkının gelirini artırması beklenmektedir (Anonim, 2008a).

4. Su ürünleri avcılığı ve satıcılığının geliştirilmesi ve modernizasyonu projesi: Proje 2005 yılında uygulanmaya başlamıştır ve 4 yıl sürelidir. Proje kapsamında Gevaş ve Merkez'de 40 m³ iç hacimli olan 1 adet soğuk oda kurulmuş ve 16 balık avcısına toplam 80 adet ağ verilmiştir. Proje sonunda tahmini olarak satış kapasitesinin 40 ton artacağı düşünülmektedir. Projeden sağlanan katma değer yıllık 20 bin YTL'dir. (Anonim, 2008a). Proje sonucunda sağlanacak alt yapı ile balık üreticilerinin daha iyi şartlarda avcılık yapması ve gelirlerini arttıracakları düşünülmektedir.

5. Tabii tohumla projesi: Proje ile Bahçesaray ilçesine 4 adet tabii tohumlama boğası alınarak ilçeye tahsis edilmiştir. Proje ile verimin artması ve hayvan ıslahının sağlanması amaçlanmıştır. Proje 2005 yılında uygulanmıştır. (Anonim, 2008a).

6. Yem bitkileri üretimi geliştirme projesi: Proje il genelinde uygulanmıştır. Projenin amacı 30 ton sertifikalı yonca tohumu dağıtımının yapılmasıdır. Proje 2005 yılında uygulanmaya başlamış ve halen devam etmektedir. Projenin 500 çiftçiye katkı sağlaması beklenmektedir (Anonim, 2008b). Hayvansal üretim açısından son derece önemli olan yem bitkileri üretiminin artması yem giderlerini azaltacağından üreticilerin gelirlerinde artışa neden olacaktır.

7. Tarım İl Müdürlüğü tarafından hayvansal üretimi iyileştirmek ve geliştirmek amacı ile hayvan hastalıkları ve zararlıları ile mücadele ve hayvancılığı geliştirme projeleri yürütülmektedir. Hayvan hastalıkları ve zararlıları ile mücadele projesi kapsamında 2007 yılında 458 bin küçükbaş, 91 bin büyükbaş hayvana şap aşısı yapılmıştır. Aynı yıl içerisinde 1 milyon küçükbaş ve büyükbaş hayvan çeşitli hastalıklara karşı taramadan geçirilmiştir. 2006 yılında 316 bin küçükbaş ve 37 bin büyükbaş hayvana şap aşısı yapılmıştır. Bunun dışında 377 bin küçük ve büyükbaş hayvan çeşitli hastalıklara karşı taramadan geçirilmiştir (Anonim, 2008a).

Hayvancılığı geliştirme projesi kapsamında 2007 yılında 7 bin, 2006 yılında 12 bin büyükbaş hayvana suni tohumla yapılmıştır. Bunun yanı sıra 2007 yılında 2382 buzağı önsoy kütüğüne kayıtlanmıştır. 2006 yılında 2600 işletme ve 7 bin hayvan önsoy kütüğüne kayıt edilmiştir (Anonim, 2008a).

Hayvancılığa yönelik yapılan bu projelerle üretim ve üreticilerin gelirlerinde iyileşme hedeflenmektedir. Suni tohumla çalışmaları ile daha kaliteli ve yüksek verimli ırklar elde edilebilecek ve üretim artışı sağlanabilecektir. Bu sayede üreticilerin gelirlerinde artış ve yaşam koşullarında iyileşmeler sağlanabilecektir.

3.2. TUBİTAK Destekli Hayvansal Üretime Yönelik Yapılan Kalkınma Çalışmaları

Bu bölümde Van ilinde Tübitak tarafından desteklenen ve hayvansal üretime yönelik proje ve çalışmalar özetlenmiştir. Tübitak tarafından desteklenen projeler Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarafından yapılan projelerden oluşmaktadır.

1. “Van Gölü İnci Kefalı avcılığında kullanılan monofilament galasama ağların av verimi ve seçiciliği üzerine etkileri” konulu çalışmanın amacı, İnci Kefalı avcılığında kullanılması gerekli optimum monofilament ağın teknik özelliklerinin belirlenmesidir. Proje 2003 yılında uygulanmıştır.

Sonuç olarak İnci Kefalı'nın avcılık dönemleri dikkate alındığında kış aylarında monofilament ağın optimum teknik özellikleri göz açıklığı 20 mm, ip kalınlığı 0.17 mm ve donam faktörü 0.40 olduğu tespit edilmiştir. Üreme dönemi balıkçılığı için ise göz açıklığı 18 mm, ip kalınlığı 0.20 mm ve donam faktörü 0.60 olan monofilament ağın teknik özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Elde edilen veriler dikkate alınarak yapılacak avlanma ile balık popülasyonunun artışı sağlanarak buna bağlı olarak üreticilerin gelirlerinde artış beklenmektedir.

2. “Uzaktan algılama (RS) ve coğrafi bilgi sistemleri (GIS) yardımıyla Van Gölünde yeni balıkçılık alanlarının belirlenmesi” konulu çalışmada kış balıkçılığındaki birim av verimi değerinin uzaktan algılama teknikleri kullanılarak iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Proje 2000 yılında yürütülmüştür.

Sonuç olarak yeni balıkçılık bölgelerine ait birim av verimi, eski balıkçılık bölgelerine ait birim av verimi değerinden hemen hemen 3 veya 5 kat daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca İnci Kefalı dağılımının göl derinliği ve akıntılarında etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar dikkate alındığında daha verimli av sezonları yaşanabilir ve üreticilerin gelirlerinde bir artış sağlanabilir.

3. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yetiştirilen renkli tiftik keçilerinin Ankara keçisi kullanılarak tiftik verimi ve kalitesini iyileştirme olanaklarının araştırılması”, konulu çalışma Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilen renkli tiftik keçilerinin Ankara keçisi kullanılarak tiftik verimi ve kalitesini iyileştirme imkanlarını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Araştırma ve Uygulama Çiftliğinde yetiştirilen Renkli Tiftik keçisi sürüsünde yürütülmüştür.

Sonuç olarak Renkli tiftik keçisi ve Ankara keçisi x Renkli tiftik keçisi F₁ melezlerinde her dönem için yaşama gücü yönünden farklı olmadığı ve melezlerin bölgeye adapte olabileceği, çalışmanın esas amacını oluşturan

tiftik verimi ve kalitesini iyileştirilmesi konusunda ise belirgin bir iyileşme sağlanmıştır. Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Renkli tiftik keçisinin değerlendirilmesine, dolayısıyla korunmasına önemli katkı sağlayabilecektir.

3.3. Devlet Planlama Teşkilatı Tarafından Hazırlanan Doğu Anadolu Projesi

Doğu Anadolu Projesi (DAP), Devlet Planlama Teşkilatı sorumluluğunda ve bölge üniversitelerinin ortak girişimi ile hazırlanmıştır. Proje Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan 16 ılı kapsamakta ve bölge sosyo ekonomik bakımdan geri kalmış illerimizin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Anonim, 2004b).

DAP kapsamında ekonomik hedefler, sosyal hedefler, çevresel hedefler ve mekansal hedefler olmak üzere dört grup hedef belirlenmiştir. Ekonomik temel hedef olarak, kişi başına geliri ve istihdamı arttırmak, sosyal hedef olarak, kalkınmayı hızlandıracak aktivitelerin yaygınlaştırmak, çevresel hedef olarak, çevreyi korumak, iyileştirmek ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak ve mekansal hedef olarak, alt bölge merkezlerini birer sanayi ve hizmet merkezi haline getirmek olarak belirlenmiştir (Anonim, 2000).

3.4. Devlet Planlama Teşkilatı ve Avrupa Birliği Tarafından Desteklenen Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP) Kapsamında Hayvansal Üretim Yönelik Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde AB'nin önemli ölçüde katkı sağladığı ve DPT ile ortak yürüttüğü projeler ve kırsal kalkınma çalışmaları özetlenmiştir.

DAKP 2004 Şubat ayında başlatılan ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına katkıda bulunmak amacı ile yerel düzeyde becerileri, kapasiteyi ve gelir düzeyinin yükseltilmesini hedefleyen bir kalkınma programıdır. Program Van, Bitlis, Hakkari ve Muş illerini kapsamaktadır (Anonim, 2007).

DAKP Türkiye'de uygulanan Avrupa tarzı ilk bölgesel kalkınma programlarından biridir. Programın kapsama alanı ülkemizin en doğu bölgesi olup, günlük yaşamı henüz modernize olmamış ve ekonomisi büyük ölçüde tarıma bağlıdır. Bölge Türkiye'nin diğer bölgelerinden (özellikle batı bölgelerinden) önemli ölçüde sosyal ve ekonomik farklara sahiptir. Bu dengesizliğin azaltılmasına yardımcı olmak ve bölge halkının refah ve gelir düzeylerinin artırılmasına katkıda bulunacak yeni yöntem ve araçlar geliştirmek amacı ile uygulanmaktadır.

Program kapasite oluşturma, tarım ve kırsal kalkınma, küçük ve orta ölçekli işletmeler ve sosyal kalkınma bileşenleri olmak üzere dört bileşenden

oluşmaktadır. Çalışmada tarım ve kırsal kalkınma bileşeni ve bunun içerisinde hayvansal üretime yönelik çalışmalar ele alınmıştır.

Tarım ve Kırsal Kalkınma Bileşeni'nin hedefi, kırsal nüfusun ve konuyla ilgili kuruluşların bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine, tarımda üretkenliğin, canlı hayvan/ürün ve çayır-mera kalitesi ile üründe verimin artırılmasına, yeni faaliyetlerle geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesine, çevre bilincinin artırılmasına ve kırsal doğal kaynak yönetiminin iyileştirilmesine katkıda bulunmaktır. Bunların gerçekleşmesiyle, çiftçilerin, kırsal toplulukların ve tarımsal/kırsal kuruluşların gelirlerinin artması beklenmektedir. Bu kapsamda oluşturulacak projelerde öncelikli olarak, kapasite oluşturmak, mevcut sorunlara çözüm getirmek veya kırsal bölgelerde yaşayan kişilerin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe ulaşmalarının önündeki engellerin aşılması hedeflenmiştir (Anonim, 2008c).

Program kapsamında tarım ve kırsal kalkınma bileşeninde toplam 347 proje başvurusu yapılmıştır. Sunulan projelerden 148 proje kabul edilmiş ve sözleşmesi yapılmıştır. Bu sözleşmelerle toplam 15.6 milyon euroluk kullanılabilir bütçenin 12.3 milyon euroluk kısmı hibe olarak alınmıştır. Diğer bir ifade ile bütçe kullanım oranı % 79.0 olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2008c).

Van ili genelinde tarım ve kırsal kalkınma bileşenine toplam 171 proje başvurusu yapılmış ve sunulan projelerden 83 adedi kabul edilmiştir. Yapılan proje başvurularının başarı oranı % 48.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran tüm projelerde % 42.6 olarak gerçekleşmiştir. Kabul edilen 83 adet tarım ve kırsal kalkınma projelerinin 56 adedi hayvancılığa yönelik projelerden oluşmaktadır (Anonim, 2008c).

Proje sayılarının illere göre dağılımı incelendiğinde, Van ili 83 proje ve 7.28 milyon euroluk hibe tutarı ile ilk sırada yer almaktadır. Van ilinin proje ve hibe tutarından aldığı paylar sırası ile % 56.0 ve % 59.0 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1 Tarım ve kırsal kalkınma bileşeni kapsamındaki proje sayısı ve hibe miktarlarının illere göre dağılımı

Proje dağılımı	Proje sayısı	%	Hibe tutarı (Milyon Euro)	%
Van	83	56	7.28	59
Bitlis	30	20	2.32	19
Muş	18	12	1.37	11
Hakkari	17	12	1.36	11
Toplam	148	100	12.33	100

Kaynak: Anonim 2008c

Program kapsamında yapılan çalışmalarla çiftçilerde önemli sayılabilecek değişimler ve gelişmeler gözlemlenmiştir. ve Doğu Anadolu Kalkınma

Programı Koordinasyon Merkezi tarafından yapılan değerlendirme çalışmalarında tarım eğitimine katılan çiftçilerin % 50.0'si bilgilerinin belirgin biçimde arttığını % 56.0'sı öğrendiklerini uygulamaya başladıklarını ve % 68.0'i öğrendiklerini uygulamaya başlayacaklarını bildirmiştir (Anonim, 2008c).

Toplamda tarım ve kırsal kalkınma bileşenine sunulan ve kabul edilen projelerin konular itibariyle dağılımı incelendiğinde, 43 adet proje ile süt sığırcılığı ilk sırayı almaktadır. Bunu 31 proje ile çayır mera ve yem bitkileri yetiştiriciliği, 24 proje ile koyun keçi yetiştiriciliği, 12 proje ile besi sığırcılığı ve 8 proje ile arıcılık projeleri izlemektedir (Anonim, 2007). Toplam 148 adet projenin 118 adedi hayvansal üretime yönelik projelerdir. Diğer bir ifade ile projelerin % 79.7'si hayvansal üretime yönelik projelerden oluşmaktadır.

Hayvansal üretime yönelik projeler süt sığırcılığı, çayır mera ve yem bitkileri yetiştiriciliği, koyun-keçi yetiştiriciliği, arıcılık, besi sığırcılığı ve kültür balıkçılığı, konularındadır. Hazırlana projelerin % 43.0'ü çiftçi grupları tarafından sunulmuştur (Anonim, 2008c). Bu sayede çiftçilerde belirli bir kapasite artışı sağlanmıştır.

Çiftçiler tarafından hayvancılığa yönelik olarak en fazla talep gören konular, sığır yetiştiriciliği ve ıslahı ile koyun ve keçi yetiştiriciliği ve ıslahıdır. Yapılan eğitim çalışmalarına toplam 2903 kişi katılmıştır. Geleneksel ve kültürel alışkanlıkların bir yansıması olarak kadınların eğitim çalışmalarına katılımı düşük düzeyde kalmıştır (Anonim, 2008c).

Doğu Anadolu Bölgesinde uygulanan kırsal kalkınma projeleri ile üreticilere yeni ve modern tarım tekniklerinin öğretilmesi, üreticilerin gelirlerinin artması konularında katkı sağlamaktadır. Bunların yanı sıra çiftçilerin ve kırsal kesimde yaşayan tüm aile fertlerinin, kooperatif ve sivil toplum kuruluşlarında çalışan teknik ve yönetici personelin bundan sonraki programlarda benzeri projeleri yürütme konusunda bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ve bölgenin kalkınmasında temel oluşturacak bir kapasitenin geliştirilmesine olanak sağlanacaktır.

4. Van İlinde Hayvansal Üretime Yönelik Yapılan Yayım Çalışmaları

Tarımsal kalkınmanın sağlanabilmesi için öncelikle tarımsal üretimin ve gelirin artırılması gerekmektedir. Tarımsal üretimin artırılabilmesi için de üretimde yeni tekniklerin uygulanması, üreticilerin bilgi, beceri ve tutumla-

rında değişiklik yapılması gerekmektedir (Taluğ ve Tatlıdil, 1993). Bu da ancak uygulamada başarılı tarımsal yayım çalışmalarını ile olasıdır.

Bu bölümde Van Tarım İl Müdürlüğü tarafından hayvansal üretime yönelik 2005, 2006 ve 2007 yıllarındaki yayım çalışmalarını ele alınarak irdelenmiştir.

4.1.Çiftçi Toplantıları

Toplantılar, yayımcı ve çiftçilerin bir araya geldiği, bir konu hakkında bilgi verme, belirli bir çiftçi problemini gözden geçirme, çözümler önerme, yapılacak işlere karar verme ve belli bir konuda detaylı bilgi vererek tartışma gibi amaçlarla yapılan eğitici bir faaliyettir (Anonim, 2008d).

Yayım elemanları tarafından çiftçilere hayvansal üretime yönelik çeşitli konularda 2005 yılında 13, 2006 yılında 63 ve 2007 yılında 128 çiftçi toplantısı yapılmıştır (Anonim, 2008a). Yapılan bu toplantılara 2005 yılında 130, 2006 yılında 502 ve 2007 yılında 966 çiftçi katılmıştır (Çizelge 2). Yıllar itibariyle toplantılara katılan çiftçi sayısında artış olmuştur.

Yıllar itibariyle toplantı sayısı başına düşen ortalama çiftçi sayısı 2005 yılında 10, 2006 yılında 7.9 ve 2007 yılında 7.5 çiftçidir. Son yıllarda ülkemizde görülen kuş gribi nedeniyle gerek 2006 yılında, gerekse 2007 yılında hayvansal üretime yönelik yapılan yayım çalışmalarının yaklaşık olarak % 30.0'unu kuş gribi konusu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra sığır ve arı yetiştiriciliğinde de önemli sayılabilecek çalışmalar yapılmıştır.

Çizelge 2. Hayvansal üretime yönelik yapılan çiftçi toplantıları

Toplantı konusu	2005		2006		2007	
	TS	KÇS	TS	KÇS	TS	KÇS
Kuş gribi bilgilendirme	-	-	17	35	40	255
Koruyucu aşılma ve hayvan sevki	-	-	2	17	-	-
Sığır yetiştiriciliği ve ıslahı	3	30	2	25	23	330
İnci kefali avlama ve üretim	-	-	10	100	15	110
Kırım Kongo kanamalı ateş ve kene mücadelesi	-	-	5	40	4	45
İnci kefali işleme ve kış balıkçılığı	-	-	3	70	-	-
Arıcılık ve arılarda ilkbahar ve sonbahar bakımı	10	100	2	20	5	28
Şap hastalığı ve korunma yolları	-	-	5	45	11	90
Büyükbaş ve küçükbaş hayvan bakımı ve beslenmesi	-	-	2	40	-	-
Suni tohumlama	-	-	5	30	25	50
Sürü yönetimi ve damızlık seçimi	-	-	-	-	3	30
Hayvan barınakları	-	-	-	-	2	28
Toplam	13	130	63	502	128	966

Anonim, 2008a TS:Toplantı Sayısı,

KÇS:Katılan Çiftçi Sayısı

Verilerden de anlaşılacağı üzere çiftçilerin toplantılara katılımının yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Ortalama toplantı başına 7.9 kişi katılmıştır. Özellikle inci kefali üretim, bakım, arıcılık, büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği toplantılarına ortalamanın üzerinde bir katılım gerçekleşmiştir. Yapılan araştırmalarda bir kişinin başarılı bir şekilde yönlendirebileceği kişi sayısının 15-21 kişi arasında olduğunu göstermektedir (Payr ve ark., 1981 aktaran Özçatalbaş ve Gürgen, 1998). Bu nedenle her ne kadar yayım elemanının kapasitesi önemli olsa bile katılımcıların belirtilen sayıyı geçmemeleri önerilir.

4.2. Çiftçi Kursları

Çiftçi kursları, çiftçi ailesine tarımın her alanında ve ev ekonomisi işlerinde yeni bilgi ve yöntemlerin öğretilmesi ile daha fazla, daha kaliteli ve ucuz bitkisel ve hayvansal ürün elde edilmesini sağlamak ve bunları en faydalı şekilde değerlendirmek suretiyle, çiftçilerin yaşam standartlarını yükseltmek için yapılan organizasyonlardır (Şenocak, 1967). Çiftçiler üzerinde etkinliği olan kişilerin kursa katılmaları yada kursa ilgi göstermeleri kursun başarılı olmasında ve kursa katılımın yüksek olmasında etkilidir (Özçatalbaş ve Gürgen, 1998).

Van ilinde 2005, 2006 ve 2007 yılları arasında hayvansal üretime yönelik olarak çiftçilere ana arı yetiştiriciliği, genel arıcılık, süt sığırcılığı ve alabalık yetiştiriciliği konularında kurslar verilmiştir.

Çizelge 3. Van ilinde çiftçilere verilen kurslar ve çiftçilerin katılım durumları

Kurs konusu	2005		2006		2007	
	TS	KÇS	TS	KÇS	TS	KÇS
Ana arı yetiştiriciliği	-	-	2	144	-	-
Genel Arıcılık	3	100	1	12	1	8
Süt sığırcılığı	4	345	2	33	-	-
Alabalık Yetiştiriciliği	1	15	-	-	-	-
Toplam	8	460	5	189	1	8

Anonim, 2008a TS:Toplantı Sayısı, KÇS:Katılan Çiftçi Sayısı

Düzenlenen kurslarda özellikle süt sığırcılığı ve arıcılık konularında çiftçilerin katılımları oldukça yüksek olmuştur. Katılımın yüksek olması

çiftçilerin daha bilinçli ve yüksek kalitede ürün üretebilmelerine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle çiftçilerin bu tür kurslara katılmaları teşvik edilmelidir.

4.3. Tarla Günleri ve Tarla Gezileri

Tarla günleri, her türlü tarımsal faaliyetin herhangi bir safhasında, konuyu çiftçilere göstermek, ilgilerini çekmek ve onların uzmanlarla o konuyu tartışabilecekleri bir ortam sağlamak suretiyle öğrenmelerine ve benimsemelerine yardımcı olmak üzere düzenlenen bir faaliyettir (Anonim, 2008a). Tarla günleri biraz masraflı olmasına karşın öğretim bakımından etkili bir faaliyettir (Şenocak, 1967).

Van ilinde dört ayrı konuda toplam 8 tarla günü düzenlenmiş ve toplam 435 çiftçi katılmıştır (Çizelge 4). Çiftçilerin yenilikleri yerinde gezip görmeleri bakımından son derece önemli olan tarla günleri ve gezilerine çiftçilerin ilgi göstermesi yeniliklerin benimsenmesi ve uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Yapılan çalışmalarda özellikle mera ıslahı konusu üzerinde durulmuştur.

Çizelge 4. Van ilindeki tarla günü konuları ve çiftçilerin katılım durumları

Tarla günü konusu	2005		2006		2007	
	TS	KÇS	TS	KÇS	T S	KÇS
Gezginci arıcılık ve sorunları	-	-	1	75	-	-
İnci kefalinin yumurtlama amaçlı tatlı suya göçünün izlenmesi	-	-	1	40	-	-
Mera ıslahı	1	70	1	70	1	80
Silajlık mısır yetiştiriciliği ve silo yapımı	3	100	-	-	-	-
Toplam	4	170	3	185	1	80

Anonim, 2008a

TS:Toplantı Sayısı,

KÇS:Katılan Çiftçi Sayısı

5. Sonuç ve Öneriler

Hayvansal üretim, gerek tarımsal üretimde bulunan üreticiler gerekse tüketiciler açısından son derece önemli bir üretim dalıdır. Ancak Doğu Anadolu bölgesi ve Van için hayvansal üretim daha da önemlidir. Çünkü bu bölgede gerek sanayi sektörü gerekse hizmet sektörü yeteri kadar gelişme-

miştir. Bu nedenle toplumun büyük bir bölümü gelirini tarımsal üretimden özellikle hayvancılıktan sağlamaktadır. Van ilinin toplam tarımsal üretim değerinin % 56.7'sinin hayvansal üretim oluşturmaktadır.

Van ilinde hayvancılığa yönelik olarak, Tarım İl Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi Kaynaklarından 7, TÜBİTAK tarafından 3 DPT ve AB tarafından 56 proje olmak üzere toplam 66 proje yürütülmüş veya yürütülmektedir.

Tarım İl Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi tarafından yürütülen projelerde genel olarak hayvan ıslahı, hayvan hastalıkları ile mücadele, arıcılık su ürünleri ve yem bitkileri konularında çalışmalar yapılmıştır. Yapılan projelerin bir kısmı tamamlanmış bir kısmı hala devam etmektedir. Tübitak tarafından desteklenen projelerde balıkçılık ve balık popülasyonlarının korunması ve genetik konuları ele alınmıştır.

DPT ve AB tarafından desteklenen projelerde ağırlıklı olarak süt sığırcılığı, çayır mera yem bitkileri yetiştiriciliği ve koyun keçi yetiştiriciliği konularında projeler yürütülmüştür. Tarım İl ve DPT destekli projeler daha çok uygulamaya ve üreticilerin sorunlarına çözüm oluşturacak konularda olmasına karşın TÜBİTAK tarafından desteklenen projeler daha çok teknik konuları içermektedir. Yapılan tüm proje ve çalışmaların doğrudan ve dolaylı yollarla çiftçilere katkılar sağlamaktadır.

Van ilinde hayvancılığa yönelik olarak 2005 ve 2007 yıllarında 12 farklı konuda toplam 204 çiftçi toplantısı yapılmış ve bu toplantılara 1598 çiftçi katılmıştır. Yine 2005 ve 2007 yıllarında 4 farklı konuda kurs düzenlenmiş ve bu kurslara toplam 657 çiftçi katılmıştır. Bunun yanı sıra 4 farklı konuda 8 tarla günü düzenlenmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda üreticilerin bilgi ve bilinç düzeylerinde iyileşmeler sağlanmıştır. Özellikle DAKP kapsamında tarım ve kırsal kalkınma bileşeni altında yapılan projelerde üreticilerde belirli bir kapasite oluşumu sağlanmış ve bilgi düzeyleri artırılmıştır. Nitekim program sonucunda yapılan değerlendirmelerde tarım eğitimine katılan çiftçilerin % 50.0'si bilgilerinin belirgin biçimde arttığını, % 56.0'sı öğrendiklerini uygulamaya başladıklarını ve % 68.0'i ise öğrendiklerini uygulamaya başlayacaklarını belirtmişlerdir.

Uygulanan proje ve yayım çalışmalarının sonucunun üretime yansması ile üreticilerin gelirlerinde ve yaşam koşullarında iyileşmeler gözlenebileceği açıktır, ancak bunların yeterli düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Bu nedenle yayım ve kalkınma çalışmalarının devamı sağlanmalı, süreklilik kazanmalıdır. Üreticilerin sorunlarına ve isteklerine öncelik veren çalışmalara ağırlık

verilmelidir. Bunun yanı sıra ülke gereksinimlerine uygun hayvancılık politikaları ile bu çalışmalar desteklenmelidir.

Kaynaklar

- Anonim, 2000. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı. TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Ankara
<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/dap/ozet.pdf>
- Anonim, 2001. *Genel Tarım Sayımı*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları No:2924. Ankara.
- Anonim, 2004a. *Tarımsal Yapı Üretim, Fiyat, Değer*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları No:3032. Ankara.
- Anonim, 2004b. *II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi*. TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara
- Anonim, 2005. *Van İli Tarım Master Planı*. TC: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı,
- Anonim, 2007. Doğu Anadolu Kalkınma Programı Büyüteç Dergisi. Sayı:1, Yıl:1. Dumat Ofset Matbaacılık Ankara.
- Anonim, 2008a. Van Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları
- Anonim, 2008b. <http://www.tarim.gov.tr/duyurular/ukks.pdf> Erişim Tarihi: 19.03.2008.
- Anonim, 2008c. Doğu Anadolu Kalkınma Programı. Dumat Ofset Matbaacılık Ankara.
- Anonim, 2008d. <http://www.vantarim.gov.tr/sayfa.php?p=52> Erişim Tarihi:19.03.2008.
- Özçatalbaş, O., Gürgen, Y., 1998. *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Baki Kitabevi Yayın No:8 Adana.
- Payr, G., ve ark., 1981. Landwirthscaflliche Beratung. Band 1-2 Eschborn.
- Şenocak, C., 1967. *Yayım ve Haberleşme*. Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara.
- Taluğ, C., Tatlıdil, H., 1993. *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:141 Ankara